

goče v dialogu povedati nekaj bolj bistvenega, kot bi mogla povedati po logiki vsakdanje resničnosti zasnovana fabula; zamenjava psihološkega slikanja oseb z intelektualno konstrukcijo značajskih tipov, pri čemer postane dialoški podtekst klasične drame glavni tekst nove; zamenjava posnemanja narave s fantazijsko vizijo o življenju, ki omogoča številne preokrete v logiki časa, igre zavesti in podzavesti, budnosti in sanj.

Eno se da bolj ali manj zanesljivo sklepati iz vseh teh protinaturalističnih teženj sodobne gledališke avantgarde, da bo namreč gledališče prihodnosti izrazito poetično gledališče, poetično v smislu fantazijsko ustvarjalnega odbiranja bistvenega od nebistvenega v zelo teatralni, barviti scenski podobi.

In v tem smislu je tudi Ionescov stilni izraz poetičen, poetičen s svojo surrealistično metaforiko besede in situacije.

Ionescovi igri so igrali v Ljubljani ob precejšnji zadregi občinstva, vzlic temu, da je bilo to občinstvo literarno in umetniško zainteresirano občinstvo. Očitno nerazumevanje je vnovič pokazalo, da estetska izobrazba naše publike ne sega preko realizma in simbolizma. Mnogo živahnejši sprejem je doživel Ionesco v Beogradu in Zagrebu, kjer ima surrealizem že svojo tradicijo, saj se je ob njem oplajala in se še oplaja vsa srbska in hrvaška moderna poezija in proza in so bili srbski modernisti svoj čas pionirji te literarne smeri na Balkanu. Vse kaže, in tu ne gre nemara za Ionesca, marveč za nove evropske in svetovne umetniške smeri sploh, da bomo morali iz moderne estetike opravljati dopolnilni izpit, če se bomo hoteli tudi v tem pogledu ubraniti provincialnosti, zoper katero so se znali Srbi in Hrvati zmeraj samospodbudno in zmagovito boriti.

Vladimir Kralj

ZAPISKI

JUGOSLAVICA V ČEŠČINI

(Pismo iz Prage)

Ko so začele padati pregraje, ki jih je med nas in vzhodne države postavila kominformovska politika, je v češkem literarnem občinstvu oživelo zanimanje za najnovejša jugoslovanska literarna dela in za razmere v naši literaturi sploh. Vzrokov za to je bilo več. Nekoč je bil češki knjižni trg založen s prevodi in tudi z izvirnimi jugoslovanskimi deli. Ko je bilo čez noč postavljeno na laž vse, kar je veljalo za preprosto in vsakomur znano resnico ter so našo knjigo na Češkem nadomestile brošure, polne nesmislov, se je češki bralec znašel v dvomih, iz katerih si ni mogel pomagati. Zato je razumljivo, da je začel, brž ko je bilo to mogoče, iskati resnico brez posredovalca. Poleg filma je knjiga pomenila in še vedno pomeni najbolj neposreden stik z našim svetom. Razen tega je marsikdo zlasti okrog XX. kongresa, ko je bilo proti dotlej veljavnim kriterijem v literaturi slišati čedalje odločnejše pomisleke, želel kaj izvedeti o načelih in praksi v naši književnosti. Razmere v češki literaturi so pisatelje pa tudi bralce silile k razmišljanju o novih možnostih izražanja umetniške resnice. Jasno je postalo predvsem eno: da

umetnost ne more biti dekla dnevnopolitičnih gesel. Takšno stališče sicer ni vselej deležno vsestranske podpore, prinaša pa v literarne kroge razgibanost, ustvarjalni zagon in zlasti umetniško več pomembnih del. Pri tem jim naša književnost, torej književnost države, ki tudi gradi socializem, ne more nuditi nezanimivega gradiva za razmišljanje.

V poslednjih dvajsetih letih so bile razmere na Češkem le kratek čas naklonjene naši literaturi. Po drugi strani se je povpraševanje po knjigi zadnja leta zaradi nizke cene zelo povečalo, prevodna književnost pa se je usmerila največ na vzhodni svet in zgubila nekdanjo pestrost.

Nikakor ni brez pomena, da imamo v nekaterih praških založniških prijatelje, ki se trudijo, da pridejo naše knjige v založniški načrt, in potem skrbijo, da sta prevod in oprema čim boljša. Lahko celo upamo, da bo v tem pogledu še bolje, kajti po pogodbi, ki je bila sklenjena lansko jesen, se v bodoče predvidevajo obojestranski obiski urednikov (poleg knjižnih razstav, tekočega sporočanja o domači knjižni produkciji, obveznem najmanjšem številu prevodov idr.) Mnogo dejstev torej govori v prilog naši knjigi in v resnici se danes prevaja iz jugoslovanskih književnosti več kakor kdaj koli.

Po zopetni normalizaciji odnosov so dobili Čehi prve informacije o stanju v naši književnosti po posredovanju našega rojaka dr. Berkopca, ki že skoro trideset let živi v Pragi in je kot odličen poznavalec naših literatur opravil doslej med Čehi izredno pomembno delo. Najprej je v vrsti člankov seznanil češko javnost z našo najnovejšo književnostjo ter opozoril na literarne struje, značilna dela in revije, nato pa je v univerzitetni knjižnici, kjer je predstojnik enega izmed oddelkov, priredil iz novo nabavljene literature veliko razstavo sodobne jugoslovanske knjige. Češki tisk je potem tu in tam objavil kako pesem ali krajšo prozo naših avtorjev, medtem ko je bilo treba na izid knjižnih prevodov seveda čakati malo delj. Tačas so tudi prvi književniki že potovali v obeh smereh in izmenjavali izkušnje in mnenja.

V zvezi s prevajanjem iz slovenščine pa nastaja vprašanje, ki se doslej ni pojavljalo. Zaradi večjih možnosti za slovensko knjigo se zdi, da primanjkuje dobrih prevajalcev. To je posledica slabih stikov v zadnjih dvajsetih letih, pa tudi dejstva, da se slovenščina na univerzah ne predava. Dobili smo sicer dobrega in neutrudljivega prevajalca Fr. Benharta, ki je celo pustil službo, da bi se lahko bolj posvetil prevajanju in literarni kritiki, in tudi dr. Berkopce se čedalje več ukvarja s prevajanjem. Kar je še prevajalcev — saj jih je le malo, trije ali štirje — pa bodisi ne obvladajo dovolj slovenskega ali češkega jezika, bodisi jim je prevajanje iz slovenščine preveč priložnostno delo.

V zadnjih mesecih so izšli iz srbohrvatske literature štirje knjižni prevodi: Lasićeva Svatba, Čosićeve Korenine (roman Daleč je sonce je izšel že nekoliko prej), Isakovićeve zbirke proze Veliki otroci in Držićev Dundo Maroje, ki so ga Pražani v režiji Bojana Stupice videli tudi na odru. Še za april so napovedani Bratje in maliki Novaka Simića. Od slovenskih del je izšel že v drugi izdaji Bratkov Teleskop (prevedla Žukovská), Grabeljškovi Dolomiti se krušijo (prevedel Fr. Benhart), Ingolićeva Tvegana pot (prevedel Fr. Benhart) in Bevkov Tonček (prevedel dr. Berkopce), za april pa je predviden izid Kranjčeve Fare sv. Ivana (prevedla dr. Bezděková). Mimogrede bodi omenjeno, da je v rokopisu pripravljen Benhartov prevod Prežihove

Jamnice. Poleg tega je izšel izbor jugoslovanskih epskih narodnih pesmi, h kateremu se bom takoj vrnil.

Ko sem že pri naštevanju, naj dodam še nekaj publikacij, da bo slika popolnejša. Revija mladih avtorjev »Kvĕten« (urednik B. Březovský) je del decembrske številke napolnila s prispevki mladih jugoslovanskih avtorjev. Dvomesečnik »Světová literatura« (urednik Jan Řezáč), ki prinaša izključno prevodno književnost, pa ima v šestih od dosedanjih osmih številki tudi jugoslovanske avtorje, med drugim članke Vidmarja, Kosa in Zihlerla o estetskih vprašanjih.

In končno še drobna publikacija, ki sicer ne prinaša prevodov, vendar se mi zdi umestno nanjo opozoriti, ker nadvse zgovorno, dasi na svojevrsten način, priča o izredno živahnih stikih med Jugoslavlani in Čehi od konca 18. stoletja dalje. To je spisek korespondence in drugih rokopisov jugoslovanskih avtorjev v arhivu Narodnega muzeja v Pragi (Jugoslavica v literárním archivu Národního musea, Praha 1957). Seznam, ki ga je sestavil Fr. Bat'ha, navaja poleg drugega rokopisnega gradiva 694 imen s 5247 pismi. Med njimi so pisma Vodnika, Prešerna, Čopa, Kopitarja, Miklošiča, Levstika, Aškercarja, Župančiča, Ivana Laha in drugih. Že pri površnem prelistavanju publikacije obstanejo oči na gradivu, ki doslej sploh ni bilo v evidenci. To ni samo korespondenca iz zadnjih desetletij, ki je še popolnoma neobdelana in je seznam zaradi še živečih avtorjev niti ne navaja v celoti, ampak tudi iz prejšnjega stoletja. Zato je ta knjižica za nas tem dragocenejša.

V marcu, ki je bil za našo književnost nenavadno ploden — od omenjenih avtorjev so izšli: Isaković, Držić, Ingolič in Bevk — je založba Naše vojsko izdala lepo opremljeno in bogato ilustrirano knjigo »Jugoslávské zpĕvy«. To je v zadnjih letih že druga knjiga s to vsebino v češčini. Pred štirimi leti je izšel pod naslovom »Zpĕvy hrdinství a lásky« izbor epske poezije, ki pa je obsegal tudi bolgarske pesmi. Sedanji izbor je pravzaprav druga izdaja, le da je namesto bolgarskih dodanih okrog 2000 verzov hrvatskih, srbskih in črnogorskih pesmi, ki opevajo dogodke po večini iz 17. in 18. stoletja. Oba izbora je pripravil dr. Berkopec. V uvodu k sedanji zbirki pravi, da sta z znanim, zdaj že nekaj let pokojnim češkim pesnikom Františkom Halasom med vojno prevedla kakih 6000 verzov jugoslovanske narodne epike. Po vojni sta nameravala delo nadaljevati, vendar jima iz raznih vzrokov to ni uspelo. Po izidu prve knjige, ki je Halas ni dočakal, je dr. Berkopec pridobil enega najvidnejših čeških pesnikov, Viléma Závado, za nadaljnje prevajanje in tako je zdaj izšla zbirka, ki obsega okrog 6000 verzov res mojstrsko prevedenih pripovednih pesmi jugoslovanskih narodov. Dr. Berkopec je s srečno roko izbiral to, kar s svojo lepoto in tipično motiviko najbolj odkriva češkemu bralcu bogastvo narodne pesmi in trpljenje, junaštva, čustva, upe in običaje ljudstva v stoletjih, ko je Evropa videla v njem »antemurale christianitatis«. Od slovenskih epskih pesmi so v zbirki štiri: Mlada Breda, Pegam in Lambergar, Kralj Matjaž in Alenčica in Lepa Vida.

Odkar je Vuk Karadžić odkril sveto edinstveno lepoto srbohrvatskih narodnih pesmi, so bili Čehi morda njihovi najbolj vneti občudovalci. O tem priča vrsta knjižnih izdaj — da ne štejemo množice posameznih objav — začeniši z zbirko Václava Hanke leta 1817. Prešernov prijatelj Čelakovský je nekaj let nato prinesel v svojem zborniku »Slovanske narodne pesmi« prvo res pesniško prepesnitev 84 srbohrvatskih in 6 slovenskih pesmi. Med kasnej-

šimi prevajalci pa je bil posebno marljiv Josef Holeček. Seveda so vsi prevodi danes zastareli in tudi bralcem težko dosegljivi.

Zbirka »Jugoslovské zpěvy« je opremljena z obsežnim uvodnim poglavjem in drobnimi pojasnili dr. Berkopca, s poučno razlago glasbenika Ludvika Kube in z 32 celostranskimi lesorezi (od tega 8 barvnih), ki so delo prizadevnega slikarja Ferdiša Duše. V uvodu je podal dr. Berkopec za češkega bralca prepotrebne oznake dobe in razmer, v katerih so nastajale narodne pesmi, kritičen pretres nekaterih vprašanj v dosedanjem znanstvenem raziskovanju pripovedne narodne pesmi in njenega verza, zgodovino zapisovanja narodnih pesmi ter zanimiva dejstva o sprejemu, ki so ga doživele v Evropi in posebno pri Čehih. Ludvik Kuba pa v svojem prispevku na kratko informira o glasbenem podajanju pesmi, o goslarjih in njihovih instrumentih. To je knjiga, ki smo je lahko veseli tako mi kakor Čehi.

Upajmo, da so to šele prvi, čeprav zelo razveseljivi rezultati oživiljenih stikov s Čehi v literaturi.

BORIS URBAŇČIČ

PODOBA VZHODNONEMŠKE ZALOŽBE

Strahotna dediščina, ki jo je Nemcem prinesel polom Hitlerjevega »tisočletnega cesarstva«, se prav močno čuti tudi na knjižnem in slovstvenem področju. Ločeni nemški državi imata vsaka svoje pisatelje, založnike, knjige, revije, liste... Seveda izdajajo tam in tu nemške klasike; tudi kakega pisatelja z vzhoda natisnejo kdaj na zahodu, in narobe; večidel pa rasteta te dve kulturi, če ju smemo tako imenovati, vsaka zase, odprti veliko bolj tujim kot pa »bratskim« vplivom, in ne da bi dosti vedeli ena o drugi. Tu pa tam kaka polemika čez mejo, in kulturnih »stikov« med literaturama zvezne in demokratične Nemčije je skorajda konec. V tem pogledu je nadvse značilno poročilo »Izobrazbeno popotovanje za Elbo«, ki ga je napisal letos 15. marca za sobotno prilogo zahodnonemškega dnevnika »Frankfurter Allgemeine Zeitung« sam urednik kulturnega dela tega lista, Karl Korn. Obiskal je med drugim leipziški velesejem in seveda tudi knjižno razstavo. Zdi se mu veliko mirnejša od frankfurtske na zahodu, bolj dostojanstvena, obiskovalec si lahko vse korenito ogleda in dobi vse podatke, ki jih želi. O opremi knjig pravi, da je precej enaka zahodnonemški, o sodobnem leposlovju, da nima kaj prida pokazati, pač pa imajo veliko veljavo avtorji iz »weimarske« Nemčije in seveda klasiki: zelo bogata je jezikoslovna literatura, itn. Vse te vtise navaja Korn tako, kakor da pripoveduje bralcem o povsem tujem knjižnem svetu, in založbe jim predstavlja prav tako kot tujke: »Der Aufbauverlag« je organ Kulturbunda... Neka druga založba se imenuje »Volk und Welt«... Neka ne nezanimiva založba se imenuje »Volk und Wissen«... Očitno bralci najbolj znanega zahodnonemškega dnevnika nimajo pojma o teh založbah.

Berlinske založbe »Rütten & Loening« Korn ni omenil, čeprav jo je gotovo opazil na razstavi. Morda se mu je zdela manj vredna omembe, ker je hotel bralce seznaniti predvsem z novimi založbami, Rütten & Loening pa je že staro, sloveče ime. Zdaj, ko so se nam nekoliko bolj odprla pota h knjigam obeh nemških držav, lahko po naših knjigarnah naletimo tudi na to in ono izmed njenih izdaj; in če videz ne vara, bi lahko imeli založbo Rütten & Loening